

סיכום כנס בנושא: תפקיד החברה האזרחית, האקדמיה והעיתונות בהתמודדות עם דיסאינפורמציה וסיכונים בישראל

ביום חמישי ה-29.5.2025 התקיים יום עיון משותף של איגוד האינטרנט הישראלי והמכון למחקרי ביטחון לאומי בנושא "תפקיד החברה האזרחית, האקדמיה והעיתונות בהתמודדות עם דיסאינפורמציה וסיכונים בישראל." ביום העיון השתתפו כ-60 משתתפים שכללו חוקרים מהאקדמיה ומכוני מחקר, פעילי חברה אזרחית ועיתונאים. מטרתו הייתה להניח בסיס ליצירת שפה משותפת בין הגורמים השונים שעוסקים בישראל בהתמודדות עם הבעיה, בדגש על שחקנים לא מדינתיים, מתוך הכרה בחשיבות הפעילות שלהם בתחום.

בחלקו הראשון של הכנס היו ארבע הרצאות מרכזיות שעסקו בהיבטים שונים של הגדרת בעיית ההשפעה הזרה והדיסאינפורמציה: מטעם איגוד האינטרנט, ה-INSS, מערך הסייבר (רועי פרידמן, ראש מערך אסטרטגיה) וד"ר ורה מיכלין-שפיר ממכון סימפודיום בלונדון.

לאחר מכן, המשתתפים ניהלו התנהלו דיונים מקבילים במתכונת שולחנות עגולים לפי תחומי מומחיות ומחקר רלוונטיים:

- התמודדות עם דיסאינפורמציה: מדיניות וחברה אזרחית - בהובלת עו"ד עמית אשכנזי, לשעבר יועמ"ש מערך הסייבר הלאומי
- מחקר ואקטיביזם חברתי-תקשורתי במאבק בדיסאינפורמציה: אתגרים והזדמנויות - בהובלת דוד סימן-טוב, ראש תוכנית תודעה והשפעה זרה במכון למחקרי ביטחון לאומי
- תפקיד החברה האזרחית בחינוך הציבור וקידום אוריינות מדיה - בהובלת עידן רינג, סמנכ"ל קהילה וחברה, איגוד האינטרנט הישראלי

עיקרי השיח וההתבוננות שנצברו ביום העיון:

1. קיימת חשיבות רבה לחיזוק הקשר בין גופי חברה אזרחית, אקדמיה ותקשורת בהתמודדות עם דיסאינפורמציה והשפעה זרה, במיוחד נוכח האתגר של המדינה לעסוק בתחום זה. מערך הסייבר הלאומי הכיר בחשיבות קידום שיח בין-מגזרי כזה, וציין כי מדובר ב"שריר" שחינוי לפתח. הכנס, ובמיוחד הדיון בשולחנות העגולים, שימשו פלטפורמה ראשונית להעמקת הקשר ושיתוף הפעולה בין הגורמים הפועלים בזירה.
2. בשולחן העגול בנושא מחקר ואקטיביזם חברתי-תקשורתי השתתפו חוקרים מהאקדמיה וממכוני מחקר, עיתונאים-חוקרים, ונציגי חברה אזרחית מגופי בדיקת עובדות ועמותות. עלה כי קיים מגוון רחב של שחקנים העוסקים בתחום - חוקרים, עיתונאים, אקטיביסטים, ואנשי טכנולוגיה - המביאים עמם גישות שונות ולעיתים השקפות מנוגדות. בנוסף, מתח מרכזי שעלה הוא בין התמודדות עם השפעה שמקורה בגורמים זרים לבין השפעה מצד שחקנים מקומיים והמורכבות הגדולה יותר בהתמודדות עם השפעה מהסוג האחרון. לאור זאת, הוסכם כי המכנה המשותף הרחב והאפקטיבי ביותר לתחילת פעולה משותפת הוא התמודדות עם השפעה זרה. כמו כן, עלה החשש כי לאור חוסר הרצון הגובר של הממשל האמריקאי להתמודד עם התופעה יצור אפקט דומה בקרב ממשלות בעולם, מה שיגביר את חשיבות הפעילות של החברה האזרחית בנושא. במסגרת הדיון עלתה גם הצעה להקמת מאגר ידע משותף, שירכז מידע, תובנות מהשטח, פרקטיקות ודפוסי פעולה, במטרה לאפשר תיאום אפקטיבי יותר בין גופים ולהפיץ לקחים רלוונטיים בין ארגונים. כמו כן, עלתה חשיבות האקדמיזציה של תחום הדיסאינפורמציה וההשפעה הזרה, והצורך בהכשרה סדורה של אנשי מקצוע לעבודה בזירה זו. הוצעו שיתופי פעולה עם אוניברסיטאות, גופים בטחוניים ומערכת החינוך לצורך פיתוח קורסים,

הכשרות מקצועיות, סדנאות ווובינרים. שילוב התחום במסגרות כאלו יתרום להכרה בחשיבותו, להרחבת מעגל העוסקים בו, להעמקת הידע, ולגיוס שותפים חדשים. לבסוף, הודגש הצורך ביצירת שפה משותפת בין השחקנים השונים העוסקים בתחום ושיפור התיאום ביניהם כדי להגביר את אפקטיביות המאמצים.

3. בשולחן המדיניות הודגש הצורך בהגדרה ברורה של תפקידי המדינה ושיתופי הפעולה בין הגופים הציבוריים בתחום ההתמודדות עם דיסאינפורמציה והשפעה זרה. בפרט, כיום אין גוף ממשלתי מתכלל שמנהל את הקשר עם הפלטפורמות הטכנולוגיות במבט אסטרטגי ואין מדיניות מסודרת המכוונת את ההתמודדות. הומלץ לקדם כללים ותמריצים שיסייעו בסינון וחסמה של התנהגויות לא אוטנטיות, על זיהוי דפוסים והתנהגויות ולא על תכנים, ולשפר את המודעות המצבית ביחס לאקוסיסטם. הודגש התפקיד של המדינה בהסרת חסמים ובמתן תמריצים לפעילות אפקטיבית של קהילת המחקר והחברה האזרחית בתחום זה, בין היתר בהגברת השקיפות ביחס לנעשה בתחום הפצת המידע בידי הפלטפורמות.

4. בשולחן קידום אוריינות מדיה וחינוך הציבור השתתפו נציגים של מגזרים רבים ומגוונים שעוסקים בקידום מודעות ואוריינות מדיה ומידע בקרב גילאים שונים. החל משחקנים במערכת החינוך ובהכשרת מורים, דרך חוקרים ונציגי אקדמיה, פעילים מהחברה האזרחית וגופי בדיקת עובדות, עיתונאים ונציגי מערך הסייבר המדינתי. בקרב הגורמים השונים היתה תמימות דעים כי ישראל נמצאת בפיגור ביחס לעולם המערבי ברמת אוריינות המידע של אזרחיה ובמשאבים והידע הקיים בפיתוח וחינוך לאוריינות מידע. נציגי השולחן הצביעו על הצורך בשילוב תכנים בנושא אוריינות מידע ומדיה במערכת החינוך הפורמלית מגיל צעיר (תחילת יסודי) כפי שכבר נעשה במדינות רבות בצפון ומערב אירופה, ועל קידום הנושא במערכת החינוך הא-פורמלית ובשיח הציבורי, גם בקרב מבוגרים. הדיון העלה צורך והזדמנות בפיתוח שיתופי פעולה חוצי-מגזרים, שיחברו בין הידע האקדמי הקיים בנושא, תשתיות ויכולות פדגוגיות וציבוריות של אנשי חינוך ופעילות שוטפת ואקטואלית של ארגוני בדיקת עובדות מהחברה האזרחית ונציגי עיתונות ותקשורת. ההמלצה העיקרית היתה לייצר "כוח משימה" רב-מגזרי שיתאים את הידע והנסיון הקיים בעולם למציאות הישראלית וישתמש בנסיון העכשווי המקומי של עיתונאים וארגוני בדיקת עובדות כדי ליצור תכנים עכשוויים ומותאמים תרבותית וחברתית לקהלי היעד הישראליים.

5. בכלל השולחנות עלה הצורך בחיזוק שיתופי פעולה בינלאומיים, תוך הדגשה מיוחדת לחשיבות הקשר עם המדינות הבלטיות. מדינות אלו הפגינו הצלחות מוכחות בזיהוי והדיפה של השפעות זרות, וניכר דמיון ביניהן לבין ישראל במבנה החברתי וברגישות לאיומים. הומלץ לקדם למידה הדדית מהיבטי חקיקה, אוריינות מידע וחיזוק החברה האזרחית.

יום העיון היה צעד חשוב בבניית תשתית בין-מגזרית להתמודדות עם דיסאינפורמציה והשפעה זרה. הוא אפשר פתיחת ערוצים לשיח מתואם יותר בין שחקנים שונים והוכיח כי קיימת מוטיבציה לפעולה משותפת, אך לשם כך נדרשות תשתיות – מוסדיות, חינוכיות, מחקריות – שעדיין חסרות. המשימה המרכזית כעת היא למנף את הקשרים שנוצרו, לתרגם את ההבנות לשיתופי פעולה קונקרטיים, וליצור מסגרות להמשך השיח וליוזמות משותפות עבור מתן מענה אפקטיבי יותר לחברה הישראלית.